

KARTHÁGÓ HATALMA TETŐFOKÁN

A föníciai gyarmatosítás fő területe Észak-Afrika volt. A mai Tunisz városa területén alapították Karthágót is i.e. 800 körül. Föníciai nyelven 'Kart-Hadas' Új Várost jelent. Karthágó Thirósz gyarmata volt, de maga is több gyarmatot létesített a Földközi-tenger nyugati medencéjében.

A Földközi-tenger medencéjének kedvező éghajlati viszonyai lehetővé teszik a legkülönbözőbb kultúrnövények termesztését. A nyár meleg, sőt forró, a tél pedig enyhe és esős. Karthágó városa kedvező földrajzi fekvése folytán a föníciai gyarmatosítás központja volt, és egy igen termékeny völgyben terült el, egy nagy öböl körül, a szelektől és viharoktól védett, nagyszerű tengeri kikötő szélén.

A karthágóiaknak az ültetvényes gazdaságaikba, a kézműves műhelyeikbe és a gályáik számára rengeteg rabszolgára volt szükségük, és szükségleteiket hadifoglyokkal vagy vásárolt emberekkel fedezték.

Karthágó viszonylag korán nagy, közvetítő kereskedelmi központtá fejlődött. Afrika belső területeiről karavánutak vezettek melyeken rabszolgákat és elefántcsontot szállítottak. Az előázsiai országokból drága szöveteket és értékes szőnyegeket hoztak, Hispániából különféle érceket, Korzikából viaszt, a Baleárok szigeteiről bort, Szicíliából olajat és bort, Görögországból pedig kézműipari termékeket szállítottak, majd mindezeket azután továbbadták.

Karthágó hatalma alá tartozott Észak-nyugat-Afrika partvidéke. Ezen kívül Hispánia déli része, Korzika, Szardínia, a Baleárok, Málta és Szicília nyugati fele is. A leigázott területekről rengeteg jövedelme volt a Karthágói Államnak. A bennszülött parasztok természetben fizették adójukat, míg a föníciai gyarmatosok készpénzben (arany- és ezüstben).

Amint láttuk, Karthágóban a gazdaság nagymértékben a rabszolgamunkára támaszkodott. Ugyanakkor az uralkodó osztály hihetetlenül fényűző életet élt. Ezek az elpuhult gazdagok nem vettek közvetlenül részt a katonáskodásban, viszont háború esetén nem sajnálták a pénzt a hadsereg felszerelésére. Birtokaikra erős hajóhad vigyázott, míg a szárazföldön zsoldos (fizetett) hadsereg állomásozott. Herkulész oszlopai (a mai Gibraltári tengersizoros) teljesen Karthágó ellenőrzése alatt állott, így Britanniából az ón és Afrikából az arany egyedül a karthágói kereskedő arisztokráciát gazdagította.

Karthágó köztársasági város volt. Adófizető polgárai is voltak, de a város lakosságának legnagyobb része szófogadó ipari rabszolgákból állott.

A Karthágói Állam élén két választott 'király' állt, akiknek nagy volt a hatásköre, de a központi bírói hatalom ellenőrizte az államgépezetet.

A város népgyűlése eléggé erőtlen volt. A szenátus, a vének tanácsa, 60 éven felüli vezető polgárokból állt. A tulajdonképpeni hatalom a szenátus két bizottságának kezében volt. Az egyik volt a 'Száznégyek', míg a másik a 'Harmincasok' bizottsága. Politikájuk, mivel a leggazdagabbakról volt szó, valószínűleg nem az állam, hanem a saját szűk társadalmi rétegük, érdekeit szolgálta.

A föníciai vallás, i.e. 800 körül, továbbra is megmaradt az emberáldozat hozatala mellett. A többi isten közül fokozatosan kiemelkedett Thirósz és Karthágó főistene, Melkárt.

A föníciai művészet ebben az időben kevésbé volt önálló. A föníciai művészek főként egyiptomi, és részben asszír mintákat utánoztak. Készítettek bronz, ezüst és arany edényeket is.

A karthágói templomok nem csupán csillagászati megfigyelő állomások és könyvtárak voltak, hanem múzeumok és kincses házak is. Hannó eredeti kéziratát a csodálatos utazásáról,

Karthágónak egyik templomában, míg a zsákmányul ejtett 'gorillák' irháját egy másikban őrizték.

A mediterráni (földközi-tengeri) országok gazdagok voltak ásványi kincsekben, melyek kiaknázása már igen régen megkezdődött: Cipruson, Szardíniában és Hispániában rézércet, Kisázsában, Elba szigetén és Hispániában vasércet, Kisázsában Görögországban és Hispániában pedig ezüstöt bányásztak. A bronz készítéséhez oly fontos ónt Hispániában és Britanniában bányászták. Itália és Görögország híres volt gyönyörű márványáról. Sok helyen kitűnő minőségű agyagot találtak, ami elengedhetetlen volt a fazekas mesterség felvirágzásához.

Hatalma tetőpontján a Karthágói Államnak talán egymillió lakosa is lehetett. Ez a lakosság többségében ipari foglalkozást űzött, szőttes áruí világhírnévre tettek szert. Nemcsak a part mentén kereskedtek. Élénk kereskedelmi összeköttetésben álltak Közép-Afrikával is, és az innen hozott elefántcsonttal, fémekkel, drágakövekkel és egyéb árucikkkel ellátták a Földközi-tenger medencéjének valamennyi népét.

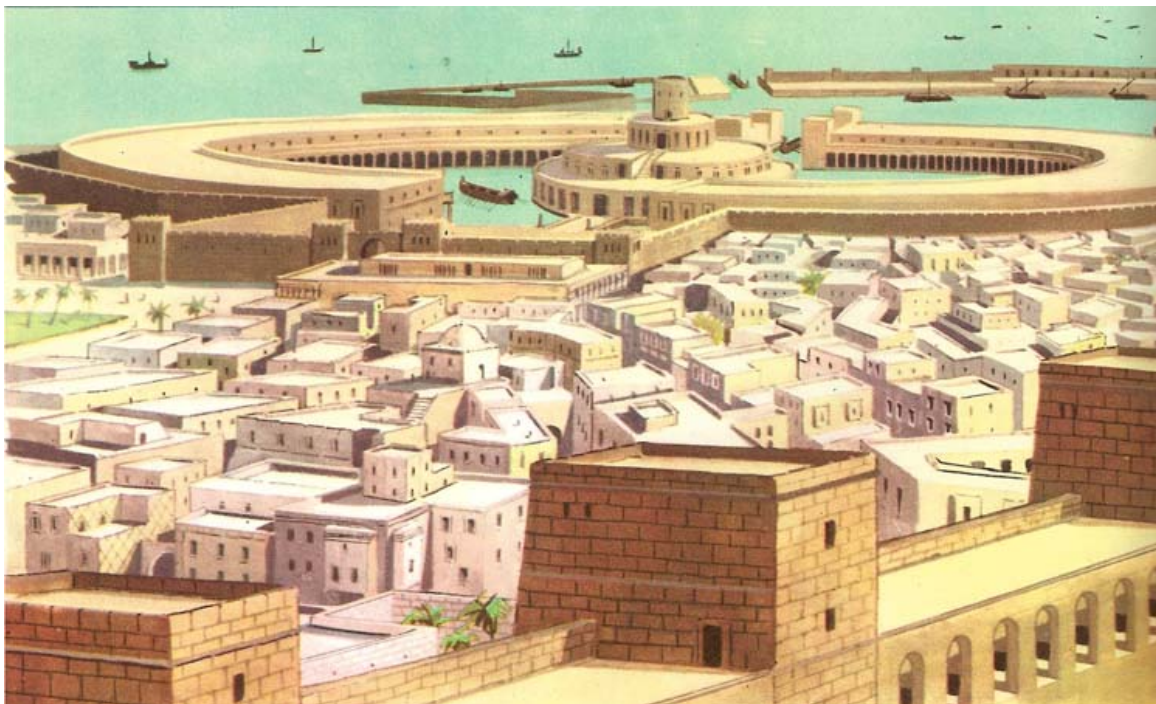
Karthágó gyakorlatilag elérhetetlen távolságra volt az asszír és a babiloni seregek számára, és az alatt az idő alatt, míg II. Nabukodonozor Thirószot ostromolta és minden erejét erre összpontosította, Karthágó az akkori ismert világnak legnagyobb tengeri hatalmává vált.

Karthágó uralta a Földközi-tenger egész nyugati medencéjét, s elfogott minden hajót, amely Szardíniától nyugatabbra került. Hosszú harcot vívott a görögökkel Szicíliáért is. De ekkorra már kialakult Karthágó tengeri hatalma.

I.e. 264-ben egy hosszantartó (több mint száz évig tartó) háború kezdődött a Földközi-tenger nyugati térségéért a Római Köztársaság és Karthágó között.

A NAGY TENGERI UTAZÁSOK

A Földközi-tenger térségében a krétaiak mellett a föníciaiak voltak az ókor legkiválóbb hajósai. Azért voltak jó tengerészek, mert jó kereskedők is voltak.

Abban az időben csak evezős bárkák és vitorlás hajók járták a sűrű forgalmú kikötőket, óvatosan hajózva, a part mentén foktól-fokig, s a parttól a szigetekig, nem merve eltávolodni egyenlőre még a part szemhatárától sem.

A Földközi-tengerből először a föníciaiak jutottak túl Herkulész Oszlopain (a mai Gibraltári tengersizoroson). Eljutottak egészen a Brit szigetekig, ahol árucikkeiket más áruval cserélték. Szárazföldi úton a Balti tengerpart térségéből borostyánkőhöz jutottak.

Az Egyiptomi Birodalom hanyatlása után, a nemzetközi kereskedelmet a föníciaiak vették át, akik több hajójukkal éllandó vendégei voltak a Nílus-parti városok kikötőinek.

Afrika nevét az antik világban, arab források alapján, a hajdani danakil 'Afri' törzsének elnevezéséből származtatták. Az ókorban sokáig azt hitték, hogy Ázsia része.

Egyiptomi hajótulajdonosoknak föníciai tengerészek vezette vitorlášhajói, kijutva a Vörös-tengerről, megtalálták az Indiába, s talán a Csendes-óceán felé vezető utat is.

Időszámításunk előtt 500 körül egy Hannó nevű föníciai hajós olyan felfedező utat tett meg, amelyet még ma is, a világ egyik legnevezetesebb utazásaként említenek! Egy görög írás részletesen leírja ezt az utat. Végighajózott az afrikai part mentén, Herkulész Oszlopától (a Gibraltári szorosától) egészen Szenegál vidékéig. Hatvan nagy hajója volt és azzal a megbízással indult útnak, hogy a marokkói partok mentén keressen fel és erősítsen meg néhány karthágói gyarmatot. Innen azután tovább hatolt dél felé és települést létesített a Rio de Oro (Arany folyó) torkolatánál levő szigeten. Később elvitorlázta a Szenegál folyó torkolata előtt is.

Hétnapi járőföldre felkutatták a Gambia folyó vidékét és végül kikötöttek az egyik szigeten. Innen azonban az est beálltával rémülten menekültek tovább az utazó-kutatók, mert napközben az afrikai trópusi őserdő mély csendje vette őket körül, naplemente után viszont furulyák, dobok és mélyhangú gongok hangját hallották, miközben a közelben hatalmas tüzek festették vörösre az eget. Valóságos tűzfolyamok omlottak a domboldalokról a tengerbe s olyan magasra csaptak a lángok, hogy szinte már az égboltot nyaldosták. Három nappal később egy szigetre értek, ahol vad szőrös férfiak és nők éltek, akiket a tolmácsok 'gorilláknak' neveztek. A karthágóiak magukkal hurcoltak néhány ilyen nőtény gorillát -valószínűleg nem gorillák, hanem csimpánzok lehettek- amikor hazafelé fordultak, s fogjaik irháját (prémes állatbőr) magukkal vitték, akik különben a hajó fedélzetén már kibírhatatlanoknak és erőszakosaknak bizonyultak.

Hérodotosz, görög történész, leírta, hogy Hannó expedíciója elérte Afrika legdélibb pontját és kiérték egészen az Indiai-óceánba, majd pedig tovább haladtak északi irányban Afrika keleti partjai mellett, eljutva a Vörös-tengerig, majd Egyiptomba.

Hérodotosz még egy ennél is csodálatosabb föníciai tengeri út történetét írja le, amelynek valódiságát sokáig kétségbe vonták, de ma már régészeti bizonyítékok igazolják, hogy valóban megtörtént.

A XXVI. dinasztiaiból származó Néhó fáraó, megbízott néhány föníciai tengerészt, hogy kísérjék meg Afrika körülhajózását. Ezek a tengerészek el is indultak a Szuezi öbölből dél felé, Afrikát megkerülve kijutottak az Atlanti-óceánra, majd sok viszontagság után a Földközi-tengeren keresztül tértek vissza a Nílus deltájához. Ez az út majdnem három esztendőig tartott. Minden évben valahol partra szálltak, gabonát vetettek, learatták a termést, majd tovább utaztak. i. e. 280-ban Karthágó meghódította egész Szicíliát, kiszorítva onnan a görögöket. Ebben az időben a Karthágóiak még nem tekintették Rómát veszedelmes ellenfélnek a Földközi-tenger nyugati térségében. A rómaiak ráadásul nem rendelkeztek erős hajóhaddal sem!

Az, hogy a karthágóiak rosszul mérték fel a rómaiakat, abból látszik, hogy később sikerült, az utóbbiaknak, meghódítani az egész Appennini-félszigetet. A föld, a zsákmány és a rabszolgák utáni vágy azonban tovább hajította őket. Meg akarták hódítani a Földközi-tenger

egész medencéjét. Ez vitte őket újabb háborúba Karthágó, a Földközi-tenger nyugati térségének urai ellen. A karthágóikkal, vagy punokkal, ahogy a rómaiak nevezték őket, három háborút vívtak i.e. 264 től i.e. 146-ig.

FÖNÍCIA ÉS KARTHÁGÓ KULTÚRÁJA

A föníciai kultúra legnagyobb vívmánya az ábécé kidolgozása volt. A föníciai írnokoké a dicsőség, mert ők voltak azok akik az egyiptomiak nagy felfedezését továbbfejlesztették. Már az egyiptomiak képesek voltak betűket formálni a képirásból, de ábécét még nem teremtettek. Templomaik kőfalain jelzéseikkel egész szavakat, szótagokat és igazi betűket jelöltek meg.

Több mint négyezer évvel ezelőtt, amikor a sémita Hikszoosz törzsek elfoglalták Alsó-Egyiptomot és 150 évig ott uralkodtak, a rettentő sok egyiptomi hieroglifából kiválasztottak 20 képet ezekből betűket formáltak, majd megteremtették az első ábécé elődjét. Ebből alakították ki később a saját írásukat a föníciaiak.

A föníciai hajók eljutottak Ciprus szigetéig, a görög partokig, sőt azoktól még távolabb is. Áruikkal együttelvittek a nagyvilágba betűiket is, azokhoz a népekhez akikkel kereskedtek. Így a föníciai betűírás eljutott a gyarmataikra, amelyek kiterjedtek az egész Földközi-tenger térségére. A sémi eredetű nyelvekben (arab, föníciai) nincs feltétlenül szükség a magánhangzók jelölésére. Az ősi sémi írásnak csak az 'a' az 'i' és az 'o' magánhangzó-jelekre volt szüksége.

A föníciai ábécében nem szerepeltek még a magánhangzók jelei. Ennek az a magyarázata hogy a mássalhangzókat bizonyára sokkal keményebben ejtették ki, míg a magánhangzók eléggé ingadozóak voltak. A föníciaiak ábécéjüket eleinte nem is szövegírásra, hanem kereskedelmi célokra, számok, adatok feljegyzésére és áruk felsorolására használták.

A föníciai ábécé 22 jelből állt. Ez az írásmód azután elterjedt egész föníciában. A tengeri hajózás fejlődése és a kereskedelem felvirágzása megkövetelte az egyszerű, mindenki számára érthető írás használatát.

Ebből származott később a görög ábécé, ami világosan látható a görög betűk ősi formájából és abból a tényből, hogy számos görög elnevezés sémi származású. Így például az 'alfabéta' szó az első két betű, alpha és béta nevét tartalmazza. Ez pedig megfelel az első két föníciai betűnek, melyek a 'bika' és a 'ház' szavakat jelölik. Így a föníciai ábécé szerepe igen nagy jelentőségű az egész emberi kultúra szempontjából.

A föníciai kézműipar igen jelentős volt. Elsősorban arany- és ezüstvázákat állítottak elő. Később i. e. az I. évezredben, üvegfúvó technikával készült edények is forgalomba kerültek. Az egyiptomi uralom idején nagy mennyiségben szállítottak föníciai szöveteket a Nílus völgyébe. A föníciaiak állítottak elő először, bizonyos tengeri csigákból, bíborszínű festéket, és ezzel festették be gyapjú és lenszövedeiket.

A föníciai művészek felhasználták mind az egyiptomi, mind a babiloni művészet motívumait, de kialakítottak egy sajátos hazai (föníciai) művészet is.

Elefántcsontból készült karthágói Szfinx

Forrásanyag:

Gyapai G. és Ritoók Zs.: Történelem. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1991.

B. Drašković, I. Makek: Istorija. Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad, 1985.

H. G. Wells: A világtörténet alapvonalai. Geniusz, Budapest 1925.

Világtörténet. I. kötet. V. Sztruvé, 376-492. old. , Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1962